

Justitiedepartementet
JuDep dnr Ju2021/02078/L5
103 33 Stockholm

Även per e-post till:
ju.registrator@regeringskansliet.se
ju.L5@regeringskansliet.se

Betänkandet En stärkt rättsprocess och en ökad lagföring (SOU 2021:35)

Sammanfattning

Inledningsvis konstaterar tingsrätten att utredningen på ett omsorgsfullt sätt har presenterat övervägandena och att förslagen är genomarbetade och välmotiverade.

Göteborgs tingsrätt har – utifrån de intressen som tingsrätten har att bevaka – granskat betänkandet. Sammanfattningsvis ställer sig tingsrätten positiv till utredningens förslag och delar i huvudsak dess bedömningar med de synpunkter som följer nedan.

4 kap. Mened, övergrepp i rättssak och skyddande av brottsling

Tingsrätten instämmer i utredningens bedömning att författningsförslagen i betänkandet är lämpligare än de alternativa författningsförslagen i utredningens bilaga 2.

5 kap. Straffmyndighet vid medverkan till utredning av annans brott

Tingsrätten har ingen invändning mot utredningens principiella bedömning att det bör införas en möjlighet för domstolen att kunna beakta att den tilltalade har bidragit till utredningen av någon annans brott (avsnitt 5.6.2). Tingsrätten delar även utredningens bedömning att en sådan reglering i princip kan införas utan att lagstiftaren först tar ställning till de förslag som lämnats i slutbetänkandet *Stora brottmål – nya processrättsliga verktyg* (SOU 2019:38). Som utvecklas nedan har det dock stor betydelse för hur verkningsfullt en sådan ordning kan förväntas bli om man i det framtida lagstiftningsarbetet väljer att ge åklagaren bestämmande inflytande över påföljdsfrågan. Vad gäller utformningen av förslaget har tingsrätten följande synpunkter.

5.6.3 Förutsättningarna för strafflindring vid medverkan i utredningen av annans brott

Utredningen överväger om bestämmelsen om strafflindring vid medverkan i utredningen om annans brottslighet bör begränsas till sådan brottslighet som har anknytning till det brott den tilltalade själv lagförs för. Som utredningen framhåller (s. 242 f.) finns det i de allra flesta fall anledning att anta att det finns en sådan koppling, men utredningen landar ändå i slutsatsen att någon sådan begränsning inte bör införas. Argumentationen i den delen är inte övertygande. Det är tvärtom lätt att se att ett system som saknar en sådan koppling erbjuder en rad svårigheter, dels praktiska men även i någon mån principiella.

En aspekt är att det kan finnas en risk för orimliga resultat och att målsägandebidraget i det aktuella brottet åsidosätts vid påföljdsbestämningen. Om exempelvis en tilltalad i ett mål om grov kvinnofridskränkning lämnar uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av ett grovt bokföringsbrott begånget av målsäganden ter det sig märkligt om sådana uppgifter skulle leda till en strafflindring vid bestämmandet av påföljd för den grova kvinnofridskränkningen, samtidigt som utrymmet för en åklagare att avböja sådan information med en bestämmelse med den föreslagna lydelsen får antas vara begränsat.

Som utredningen redogjort för talar även utredningsmässiga svårigheter för ett krav på anknytning. Om en tilltalad bidragit till utredningen av annans brottslighet utan anknytning till den egna uppkommer flera situationer, som utredningen valt att hantera med relativt omfattande lagstiftning. Utredningen föreslår att undersökningsledaren i den andra förundersökningen sammanställer en promemoria som redogör för vilka uppgifter som den misstänkte lämnat och vilken betydelse som de har haft för utredningen. Domstolen kan då komma att bli beroende av uppgifter från en utomstående åklagare. Såväl domstolen som den tilltalade kommer att sakna fullständig insyn i den andra utredningen. Om åklagaren och den tilltalade har olika uppfattningar i fråga om uppgifterna väsentligen har bidragit till en annan brottsutredning medför det därmed bevisvärigheter för den tilltalade. Vidare lär uppgifter som en tilltalad lämnat i en annan oavslutad brottsutredning, som utredningen också noterat, ofta vara föremål för förundersökningssekretess. Det kan medföra svårigheter för domstolen att i sina domskäl redogöra för bedömningen av om en tilltalad väsentligen har bidragit till den andra utredningen. Det kan också uppstå svårigheter att bedöma kravet på väsentlighet, exempelvis om den andra brottsutredningen är i ett tidigt stadium när tilltalads mål ska prövas i domstol. Trots den föreslagna regleringen för att hantera situationen kvarstår således grundproblemet att domstolen vid avsaknad av anknytning mellan den egna och annans brottslighet har svårt att bedöma värdet av uppgifterna.

Ytterligare en aspekt är tidsaspekten. När en tilltalad lämnar uppgifter om egen brottslighet – eller om annans brottslighet med anknytning till den egna brottsligheten – torde medverkan ofta ske i ett tidigt skede av utredningen för att uppgifterna ska kunna vara av väsentlig betydelse. Detsamma gäller inte nödvändigtvis om inget krav på anknytning till den egna brottsligheten uppställs. Då skulle

den som vill lämna uppgifter om annans brottslighet t.ex. kunna förklara sig villig att göra det till och med efter en fällande dom i tingsrätten. Detta är knappast en önskvärd ordning.

Sammantaget anser tingsrätten att övervägande skäl talar för att det ska finnas en koppling mellan den tilltalades egen brottslighet och annans brottslighet som den tilltalade lämnar uppgifter om för att det ska bli aktuellt med en strafflindring. Hur den kopplingen ska utformas bör övervägas i den fortsatta beredningen. Utan en sådan koppling bör den föreslagna regleringen inte införas.

Utredningen föreslår att åklagaren i stämningsansökan ska redovisa sin bedömning av påföljdsfrågan om den tilltalade har lämnat uppgifter av väsentlig betydelse för utredningen av eget eller annans brott. Tingsrätten ställer sig tveksam till en sådan ordning. Så länge det ankommer på domstolen att göra en självständig bedömning av i vilken utsträckning de lämnade uppgifterna varit av väsentlig betydelse är det givetvis angeläget att åklagaren bidrar med ett utförligt underlag för den bedömningen, men det finns tydliga risker med att åklagaren skriftligen i ett inledande skede av målet vid tingsrätten ska redovisa sin uppfattning om vilken effekt som uppgifterna bör ha på straffmätningen.

Domstolen har ett krav på sig att verka för en enhetlig rättstillämpning, vilket bl.a. medfört att den nuvarande regleringen om strafflindring har tillämpats med försiktighet (jfr prop. 2014/15:37 s. 8 och NJA 2010 s. 592). Eftersom samma krav rimligen ställs även på den föreslagna regleringen (jfr SOU 2021:35 s. 173 och 490) är det svårt att se värdet i att åklagaren binder upp sig vid en uppfattning på det sätt som föreslås. Den styrande effekten på domstolarna torde vara begränsad samtidigt som den tilltalade kan få förväntningar på en viss effekt som åklagaren inte förfogar över. Eftersom en sådan ordning inte heller gäller för brottmål generellt skulle det också leda till att just den här situationen särbehandlas, samtidigt som ansvaret för påföljdsbestämningen alltså ligger på rätten.

5.6.5 Förfarandet under förundersökningen i fall då den misstänkte medverkar till utredningen av brott

Ett system där misstänkt uppmuntras att medverka till utredningen av annans brott samtidigt som denne inte kan få några garantier innebär att det läggs ett stort ansvar på den misstänkte och dennes försvarare. De måste avgöra om det, bl.a. med beaktande av risken för repressalier, kommer att vara fördelaktigt att medverka i utredningen. Sådana överväganden kan dessutom vara svårare för unga lagöverträdare som typiskt sett har en mindre utvecklad förmåga att bedöma konsekvenser. Mot denna bakgrund ansåg Utredningen om processrätt och stora brottmål att unga lagöverträdande inte skulle kunna bli föremål för den föreslagna regleringen med förundersökningsbegränsning och utfästelsebeslut vid utredningsmedverkan av egen brottslighet (se SOU 2019:38 s. 257 f.). Tingsrätten saknar en redogörelse för sådana överväganden i denna utredning.

6 kap. Anonyma vittnen

Tingsrätten instämmer i utredningens slutsats att anonyma vittnen inte bör införas i svensk rätt och vill särskilt understryka följande. Som utredningen redogjort för är det legala utrymmet för en reglering med anonyma vittnen klart begränsat. Att någon ges möjlighet att vittna anonymt skulle därför – oavsett hur en sådan reglering utformas – vara synnerligen ovanligt. Om lagstiftaren trots detta inför ett system med anonyma vittnen riskerar det att skapa en orealistisk förväntan på anonymitet bland potentiella vittnen trots att förutsättningarna för det saknas helt. Som utredningen framhåller kan detta i förlängningen skada tilltron till rättsväsendet. Det kan även leda till att det blir svårare att utreda och lagföra brott, vilket är motsatsen till önskad effekt.

7 kap. Stöd till och skydd av vittnen

Som utredningen konstaterar kommer förslagen om de nya sekretessbestämmelserna i offentlighets- och sekretesslagen bl.a. att innebära att sekretess kommer att gälla för ett stort antal uppgifter hos domstolarna och Åklagarmyndigheten. Hanteringen av uppgifterna förutsätter ett väl fungerande samarbete mellan domstolarna och Åklagarmyndigheten så att uppgifter av detta slag inte i onödan ingår i förundersökningsprotokoll och att det utarbetas en struktur kring hur sådana uppgifter hanteras. En sådan ordning bör med fördel samordnas på central nivå.

Författningsförslagen

Tingsrätten har uppmärksammat vissa redaktionella brister i författningsförslaget.

45 kap. 4 § första stycket 3 rättegångsbalken

Ordet ”på” bör strykas i första meningen.

35 kap. 13 b § andra stycket offentlighets- och sekretesslagen

Lydelsen av meningen är ofullständig.

I handläggningen av ärendet har deltagit lagmannen Göran Lundahl, chefsrådmännen Anna-Karin Karlbom och Agneta Lilja. Föredragande har varit tingsfiskalerna Sara Pettersson och Niclas Holmgren Persson.

Göran Lundahl

Sara Pettersson

Niclas Holmgren Persson